

قوه قضایه

موانع کابست مجازات خدمات عمومی رایگان
در نظام حقوقی ایران

۹۹۲۰۶۰۸

دکتر حسین محمودی

رئیس هیأت قوه قضایه

سرشناسه	محمد کوره‌پز، حسین، ۱۳۶۸ -
عنوان قراردادی	ایران، قوانین و احکام
	Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	موانع کاربست مجازات خدمات عمومی رایگان در نظام حقوقی ایران/ حسین محمد کوره‌پز؛ ناظر علمی عبدالعلی توجهی؛ تهیه و تدوین پژوهشکده جزا و جرم‌شناسی؛ ویراستار عبدالحمید ربیع‌نیا.
مشخصات نشر	تهران: پژوهشگاه قوه قضاییه، انتشارات: قوه قضاییه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۱۴۳ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱ س.م.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۷۵۵۳-۰۵-۵
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: س. ۱۴۳ - ۱۳۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	مجازات‌های جایگزین زندان -- ایران -- نمونه پژوهی
موضوع	Alternatives to imprisonment -- Iran-- Case studies
شناسه افزوده	توجهی، عبدالعلی، ۱۳۴۳ -
شناسه افزوده	پژوهشگاه قوه قضاییه، پژوهشکده حقوق جزا، جرم‌شناسی
شناسه افزوده	پژوهشگاه قوه قضاییه
شناسه افزوده	پژوهشگاه قوه قضاییه، مرکز مطبوعات و انتشارات
رده بندی کنگره	۲۸۷.۴۱۲۹۶۲
رده بندی دیویی	۳۴۵/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۷۴۱۷۳۸۶
وضعیت رکورد	فیبا

تلفکس: ۰۲۱-۲۲۰۹۲۰۶۱

کد پستی: ۱۹۸۳۸۴۶۵۱۴

وبسایت: www.jri.ac.ir

پژوهشگاه قوه قضاییه

نشانی: بزرگراه چمران، بزرگراه یادگار امام، بعد از خروجی اوین درکه، پژوهشگاه قوه قضاییه

مرکز مطبوعات و انتشارات
قوه قضاییه

عنوان: موانع کاربست مجازات خدمات عمومی رایگان در نظام حقوقی ایران

مؤلف: دکتر حسین محمد کوره‌پز

ناظر علمی: دکتر عبدالعلی توجهی

تهیه و تدوین: پژوهشکده جزا و جرم‌شناسی

ویراستار: عبدالحمید ربیع‌نیا

صفحه آرای: مریم کاظمینی

ناشران: پژوهشگاه قوه قضاییه - مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه

قیمت: ۲۷۰/۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۵۵۳-۰۵-۵

تیراژ و نوبت چاپ: ۳۰۰ نسخه - چاپ اول - تیر ۱۴۰۰

مرکز پخش، فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تهران، خیابان حافظ، نبش خیابان سمیه، ساختمان شماره ۳ قوه قضاییه

وبسایت: www.judpub.ir

شماره‌های تماس: ۰۲۱-۸۸۱۹۹۹۰۴ - ۰۲۱-۸۸۱۹۹۹۱۳

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۱
فصل اول: کلیات.....	۱۵
۱. بیان مسئله.....	۱۷
۲. پرسش‌ها و فرضیه‌ها.....	۲۵
۳. اهداف.....	۲۷
۴. ضرورت و پیشینه.....	۲۷
۵. روش‌شناسی.....	۳۱
۶. مفاهیم کلیدی پژوهش.....	۳۳
۱-۶. جایگزین‌های حبس.....	۳۳
۲-۶. سیاست زندان‌زدایی.....	۳۵
۳-۶. نظام اصلاح و درمان.....	۳۶
۴-۶. مجازات‌های اجتماعی.....	۳۷
۵-۶. سازمان‌دهی پژوهش.....	۳۸
فصل دوم: مبانی نظری.....	۴۱
۱. مبانی جرم‌شناختی.....	۴۷
۱-۱. جرم‌شناسی کلاسیک (جریان رایج).....	۴۸
۲-۱. جرم‌شناسی واکنش اجتماعی.....	۵۲
۱-۲-۱. نظریه برجسب‌زنی.....	۵۳
۲-۲-۱. نظریه جمهوری‌خواه.....	۵۵
۳-۲-۱. جرم‌شناسی سازمانی.....	۵۷
۴-۲-۱. جرم‌شناسی صلح‌طلب.....	۵۸
۲. مبانی کیفرشناختی.....	۵۹
۱-۲. توجیه‌های ارزشی - هنجاری.....	۶۱

۶۱	۱-۱-۲. اصل کاربرد کمیته حقوق کیفری
۶۳	۲-۱-۲. حق بر مجازات نشدن
۶۵	۲-۲. توجیه‌های آماری - تجربی
۶۶	۱-۲-۲. ناکارآمدی زندان
۶۸	۲-۲-۲. آسیب‌زایی زندان
۶۸	۱-۲-۲-۲. جرم‌زایی زندان
۷۱	۲-۲-۲-۲. آسیب‌های اخلاقی، اجتماعی و بهداشتی
۷۴	۳-۲-۲. نادیده‌انگاری تحلیل هزینه - اثربخشی
۷۵	۱-۳-۲-۲. تحمیل هزینه‌های گزاف بر بودجه عمومی
۷۷	۲-۳-۲-۲. زیان‌بلوتر بودن مجازات از جرم
۸۱	فصل سوم: روش‌شناسی
۸۴	۱. درآمدی بر گروه تمرکزی: مفهوم و شیوه اجرا
۸۷	۲. راهبرد پژوهش
۸۹	۳. گردآوری داده‌ها
۹۰	۴. اعتبار و پایایی
۹۳	فصل چهارم: یافته‌ها
۹۵	۱. موانع تقنینی
۹۶	۱-۱. گستره محدود جرایم مشمول مجازات خدمات عمومی رایگان
	۲-۱. ابهام پیرامون نسخ یا عدم نسخ ماده ۳ قانون وصول برخی از
۱۰۰	درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸
	۳-۱. عدم پیش‌بینی سازوکارهای کارآمد به منظور همکاری دستگاه‌های
۱۰۲	قضایی و اجرایی
۱۰۴	۴-۱. سایر ابهام‌ها و کاستی‌های قانونی
۱۰۶	۲. موانع قضایی
	۱-۲. عدم آموزش بهینه جهت آشنایی فنی قضات با ابعاد گوناگون
۱۰۶	نهادهای جدید

دادرسانِ دوراندیش؛ آن‌ها که مجازات حبس را در بیشه‌اندیشه و ساحتِ
قلمشان زندانی کرده‌اند.

پیشگفتار

با تبدیل شدن حبس به عنوان مجازات اصلی زرادخانه کیفری در کشورهای مختلف، ازدحام جمعیت زندان همواره از معضلات مبتلابه بسیاری از نظام‌های حقوقی بوده است. یکی از رایج‌ترین روش‌های مقابله با این چالش، به کارگیری ضمانت اجرایی تحت عنوان مجازات‌های جایگزین حبس بوده است. این گونه از پاسخ‌های کیفری که محکوم را در بستر اجتماع حفظ کرده و ارتباط او با اجتماع را قطع نمی‌کند، به مرور از جایگزینی صرف فراتر رفته و به عنوان ضمانت اجرایی مستقل تعریف شدند که مقتضیات مختص به خود را دارند و امروزه به عنوان مجازات‌های جامعه / اجتماع محور شناخته می‌شوند.

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ طی مواد ۶۴ تا ۸۷، مصادیقی از همین مجازات‌های جامعه‌محور را به نظام قضایی ایران معرفی کرد که انتظار می‌رفت با اجرای آن‌ها کاهش جمعیت زندان نیز به تبع اصلاح و بازاجتماعی کردن مجرمین محقق شود. با این حال آنچه تجربیات و آرای صادره محاکم گویای آن است، وجود چالش‌های متعدد در راه کاربست چنین نهادهای نوینی است. این چالش‌ها خود می‌تواند نمایان‌گر این مسئله باشد که در وام گرفتن نهادهای نوین کیفری از دیگر نظام‌های حقوقی، صرف نسخه‌برداری کافی نبوده و کاربست هر واکنش کیفری ارتباط تنگاتنگی با بسترهای فرهنگی و اقتصادی و اجتماعی جامعه مبدأ دارد. در نتیجه تحقق اهداف مدنظر از آن نهادها، بدون فراهم بودن بسترهای مقتضی، دور از انتظار خواهد بود.

طرح پژوهشی حاضر که در پژوهشکده جزا و جرم‌شناسی پژوهشگاه قوه قضاییه به انجام رسیده است با هدف آسیب‌شناسی و بررسی این چالش‌ها با تمرکز بر مجازات خدمات عمومی رایگان، جمعی از کنش‌گران قضایی مرتبط را - که تجربه صدور چنین احکامی را داشته‌اند - گرد هم آورد و با استفاده از روش گروه تمرکزی و

از طریق داده‌های کیفری، تلاش نموده است که دیدگاه‌ها و تجربیات این افراد را اخذ نماید و اصلی‌ترین چالش‌های این نهاد نوین کیفری را آسیب‌شناسی کند. امید است که انتشار این اثر بتواند در مرحله نخست در شناسایی چالش‌های این حوزه و نهایتاً در جهت تحقق بازاجتماعی شدن محکومین و متعاقباً کاهش جمعیت زندان‌های کشور، اثری هرچند اندک داشته باشد.